

10/9

БІБЛІОТЕЧКА
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

А. ЛЮБЧЕНКО

КУКІЛЬ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Харків, пл. Тевелева, 4. Телеф. 8-35, 16-38.

„БІБЛІОТЕЧКА ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ“

«Бібліотечка художньої літератури» містить вибрані твори українських класиків і сучасних письменників і розрахована на широкого читача — селянина й робітника.

ВИЙШЛИ З ДРУКУ:

1. Христовий. — Дід Євмен. Любченко. — Гордійко, ц. 10 к.
2. Коцюбинський. Коні невинні, ц. 10 к.
3. Коцюбинський. Подарунок на іменини, ц. 10 к.
4. Коцюбинський. Кат, ц. 10 к.
5. Заливчий. Зарізяка, ц. 10 к.
6. О. Слісаренко. В болохах, ц. 10 к.
7. К. Анищенко. Ткачихи, ц. 10 к.
8. В. Проноза. Державний розум, ц. 10 к.

ДРУКУЮТЬСЯ:

1. Коцюбинський. Він іде, ц. 10 к.
2. Коцюбинський. Невідомий, ц. 10 к.
3. Коцюбинський. В дорозі, ц. 10 к.
4. Франко. До світла, ц. 10 к.
5. Хвильовий. Повстання, ц. 10 к.
6. Лісовий. Сілецьке, ц. 10 к.
7. Лісовий. В тумані, ц. 10 к.
8. Смолич. Кінець міста за базаром, ц. 10 к.

06
10
БІБЛІОТЕЧКА ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
під загальною редакцією В. БЛАКИТНОГО (ЕЛЛАНСЬКОГО)

[891.79—32]

363 № 9

АРКАДІЙ ЛЮБЧЕНКО

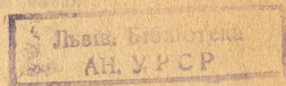
КУКІЛЬ

ОПОВІДАННЯ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

пр. в 15 21 УССР 1924
- 1974

З творів спілки
пролетарських письменників
„ГАРТ“

ДУД Ч. 8846.

Зам. Ч. 6560.

Пр. 10.000.

Харків. Друкарня УВО ім. Фрунзе.

Ч У Ж І

I.

Кошлатий будяк.... Жовтий, пересохлий, стебло вже перегнулося, й заплуталось на ньому кілька останніх скрючених листочків. Глянеш—жалко... Але як доторкнешся—вколе. Й добре вколе.

Отакий—Кіндрат, батько.

У нього—син Михась, робітник із заводу, юний виклик на герць.

Про це—далі.

... За містом, на Крутій вулиці, є дім з підвалом, в підвалі куточок — там жив Кіндрат і жив даром, підмітав двір, дрова носив, та й куточок нікому непотрібний.

Колись, як ще крутився біля церковних будинків і попівської кухні, жилося краще: й кімната була, й жінка. Довго там прожив (він, мов той реп'ях—одірвати трудно), а потім, як прогнали, довго шкодував. Кожну службу вистоював на церковних східцях і ловив губами попівську руку.

Над вечір Кіндрат обмотував ліву ногу ганчірками, чипляв костура—й в дірку через паркан.

Крадькома...

Але всі про це знали.

На розі шумної вулиці скорчиться й ловить повітря рукою. Й на бульварчик заходить: там багато народу товчється.

Був випадок:

— Молодой человек, згляньтесь, дайте на пропитаніє...

„Молодой человек“, стрункий, в насунутій на очі кепці, здригнувся на його голос і глянув через плече. Потім хапко пошарив у кишені й, ткнувши копійку, прошепотів:

— У бляшанку, в сундучок...

„Ах, ти ж, стерво!“—майнуло в голові, й сині губи розіхалися від несподіванки—„Михась! Ач, хлюст який! Рідному батькові подав... В бляшанку, в сундучок... Стерво!..“

Але по-за думками, по-за лайкою, в саме ніжне вп'явся гострий біль і тоненько-тоненько заспівав.

Згинці пошкандибав додому. Там довго розглядав мідячка, підкидаючи його на долоні, потім витягнув бляшанку й, вагаючись, кинув...

— Стерво!—сказав хтось на вухо, а тоненький біль тоненькими ниточками обмотував груди. Й цілу ніч снівся Михась.

... Це було так: Михась покинув батька незабаром після того, як померла Кіндратова жінка. Тоді Михась, ще хлопчиком, ходив

коло попівської худоби. Раз о. Симеон дав йому в зуби, плюнувши матюком, і в той же мент, схаменувшись, перехрестився:

— Через тебе, паскудо, гріха ще наберуся.

Довідався батько й теж побив.

Михась зненавидів обох, особливо рясу, особливо попа й тих нікчем, які лизали йому руки.

Відношення змінилося.

— Даром хліба не дадуть—треба працювати.

І запрягли, й працював. Кожна провина, свідомі чи ні, кінчилася тим, що не давали їсти.

— Я тебе, дурня, виведу в люди, потім дякувати будеш,—казав і сито поглажував бороду.

Хотілося—ех!—хотілося розмахнутись!...

Або замотати віжки за бороду й—бато-гом, гайда!

Боязко було: куди ж потім?

Хотілося вилізти на дзвіницю й заверещати до тих, що йшли в браму:

— Гей, ви, дурні! Куди? Та чи знаєте ви?...

Все, все викричати!...

Так росла в ньому буренна злоба, ненависть і протест.

Товариші з заводу, з якими водився, казали:

— Чудак... Покинь!

А Михась вагався... не знав...

Через де-який час повторилося старе. Але як тільки веснущата рука піднялася вдруге, Михась рішуче блиснув по рижій бороді й відпалив так міцно, як чув на вулиці.

Того ж дня його прогнали. Батькові на очі не показувався, бо знав, що битиме. Тинявся кілька днів по місту й нарешті попав на завод. Там і зостався.

Батько зразу запив (давно мав нахил). А потім—рік, ще рік... багато-багато різних житих днів, непотрібних, як трухле осіннє листя.

Крута вулиця. Підвал. Сундучок. Бляшанка. В бляшанці гроші — „капітал“, який лишила після себе мати й половину якого завіщала Михасеві (другу—старшому синові, але того потаскали в Сибір, і пропав він без вісти). Кіндрат помаленьку доповнював бляшанку, трусився над нею, ховав...

Нащо?

Може й сам не знав.

... Зустрічалися рідко. Раз Михась прийшов блідий, аж зелений—хворий. Просив позичити грошей, але батько відмовив. З того часу все порвалося.

І знову потяглися дні—червоні, душні на заводі, й брудні, душні на вулицях міста.

В одному кінці дні й ночі над вогнем, в диму гартувалися чорні, похмурі люди. Й Михась з ними.

Гартувалися, коптіли, а в суботу бігли в лазню обмитися від чадного бруду.

В другому — мали до-схочу сонця й повітря й все ж загнивались, а в суботу бігли до церкви зчищати гній.

І Кіндрат...

Після церкви йшов до попа, випивав на кухні шклянку чаю й захоплено ловив божественні слова, які відригував о. Симеон після смашної вечері.

II.

Коли могутній молот бахнув по сапфірах і розторошив на шматочки корону й коли розбіглися на схід густі ешалони — з'явився й Михась.

В гушавині переплутаних днів закрутилося життя.

Бадьоро вигукували, палали дні. Й похливно тремтіли, згасали дні...

Плюнуло на мозолі рук, ухнуло й розсипалось сміхом мілійоні в серцець...

Попи й монахи казали, що то Антихрист, а люди в сірих кепках і сірих свитках дробили його червоними хустками й викликали на герць.

...Михась одержав наказа заарештувати весь причт Успенської церкви й зробити трус.

Контр-революція.

Попа дома не застали—сховався. Догадалися. Поїхали на Круту, в підвал, але й там не було.

Кіндрат злякався нагана, упав на коліна й Христом-богом присягався, що не знає. А коли по всьому будинкові розповзлися з трусом, Михась знову заскочив у підвал і схопив батька за руки:

— Скажіть правду—сховали? Ну, прошу вас, правду скажіть, вам нічого не буде. Ручаюсь!

Кіндрат хитнув головою.

— Та ви ж знаєте, я певен! Невже й тепер ще будете за ними? Га? Скажіть! Ви ж наш, ви повинні бути з нами! Ну?

Пустив руки.

— Ну?

Кіндрат заморгав очима й, ковтаючи сльози:

— А ти, значить, з „цими“?

— Ніколи зараз вам все пояснити... Я потім... Ви зрозумієте...

— А ти, значить з цими? Ти руку підняв на бога, на мене? Стерво! Будь ти проклятий! Не син ти мені! Чуєш?

Михась рванувся, хотів щось сказати...

Перед ним скорчилося щось маленьке, сухе—його батько. Плакало червоними в зморшках очима—його батько. Тремтючи, проклинали за бога, за царя, за кошунство, проклинали й відрікалося—його батько.

І в цей момент він почув таку величезну безодню між ними, й такими далекими, чужими стали вони. Більш, ніж чужими—один сильний, молодий, що розмахнувся викликом над перетертими шляхами, другий—старий, непотрібний будяк при шляху.

Михась одвернувся.

Попа так і не знайшли.

— Взять старого!—й тихенько:—Може скаже... а як ні—випустити.

Повели через місто, штовхнули в якусь порожню кімнату. Зразу був туман, холодний, пронизливий—все тіло тряслося. Потім вирисувалися голі стіни зі старими обірваними шпалерами. Стіни тіпнулися і попливли й потаскали за собою розірване шмаття думок.

Що це? Що це таке?

Антихрист?

Де це?

Щось сильно розгойднулося, тріснуло й розсипалось.

Це зрозумів.

Темно й страшно.

Невідомий велетень вискочив на всесвіт, свиснув так, що вуха заклакли, й дзвонить.

В повітрі висить величезний чорний дзвін, а він божевільно гойдає його й дзвонить.

Бум! Бам!

Що це? Сниться, може?

Від кожного удару стискається серце й потріскує череп.

Бум! Бам!

Невже край?

Майнула думка: признатись, видати... Схопився за неї радісно, але вона зараз же зломилась, як соломинка, а на ній, на соломинці висів... о. Симеон.

Признатися?

Ні.

Закутав руками голову, тихенько сів долі й раптом почав швидко хреститися.

— Господи Ісусе! Миколо угоднику! Услиши й помилуй!

Облизував слюзи й стукався лобом об підлогу.

III.

Палали бурхливі дні — й задиміли...

Божевільно задзвонив невідомий і сторожко прислухалися насуплені димарі.

А внизу — метушня... Бігали люди й, взявшись у боки, реготали над ними гармати.

Відблиски вогневих заграва запалили очі Михасеві. В них, в цих очах, було все — пожежа, кулемети, червоне, страшне, смерть, — тільки не каяття.

Там, десь високо, за чорними пасмами, в душнім чаду бив на сполох невідомий, а під ворітьми повзав Михась і сипав, і сипав обойми.

Всіх було восьмеро в цьому дворі, але до вечора лишилося тільки троє.

Заховалися в другому кварталі, на горіщі, у бакалейщика Йося. Гулко й нерівно билосся три серця, три пари очей фосфорично поблискували, мов у загнаних звірят, і кожний звук хапав за горло й придушував так міцно, що стискувалися курки й котилася по горлі слина.

Шарудів шепіт... (Йось просив навіть „не дишать“).

Що з ними? Де штаб?

Як урятувати ці документи, що тут, при них?

— Товариші, може мене .. той... укокошать, так ви...—пробубонів похмурий Олекса.

— Тсс! Ти й думати не смій! Укокошать або всіх, або нікого.

Перетрусили сотні різних комбінацій, складних, смішних і ефемерних, як казка, й трудно було зупинитися на чомусь певному.

Нудьга й нервування... День... Два...

Йось, який крадькома носив їжу, повідомляв, що влада в місті зміцнюється й що „наші“ далеко втікли, а Михась сердився:

— Дурниці мелеш, Йось (добрі йому дурниці: трясли вранці за бороду, били, ставили до „стенкі“—де комуністи?).

Михась у темряві піймав йоськиного рукава й притягнув близько до себе:

— Гляди, Йось! Чуєш? Зроби все—ти можеш. А як ні—гляди!

Другого дня Йось пошепки доложив:

— Треба грошей. Все можна, тільки грошей треба... Я дам, що маю, але цього мало... Скажіть, може піти куди?

Дали адресу, дістали трохи—вечером будуть посвідчення.

— Ще треба... небагато... То ж задаток... Стало сумно.

— Місто... Тисячі паразитів з набитими кишнями, а тут... кілька золотих—і справа виграна,—це Олекса.

— У-у! Здається двома пальцями задушив би!.. Попадись тільки! Єдрі твою...—завзятий Парфенов.

Михась раптом хлопнув рукою по підлозі:

— Товариші, годі! Завтра будемо вільні—ручаюся.

А над вечір передягнувся й пішов.

Ворожі люди сновигали по вулицях. Будинки, небо—теж ворожі.

Можливо й так: раз—і нема!

А-а... Наплювати!

Ішов твердо, рішуче, посвистував—наче свій.

... Кіндрат стояв біля воріт і, як тільки пізнав Михася, здригнувся:

— Чи ти не здурів?

У підвалі:

— Тату, я тікаю... Дайте грошей!

— А-а... Сволоч! Тепер „тату?“ А як та-скав через ціле місто під ружжами, тоді не був тато? Нема!

— Дайте!

— Я тобі кажу—нема! Біжи до батюшки, він уже повернувся—може, батюшка дасть.

— Слухайте, я прошу! Й швидче! Я ж маю право? Зрозумійте ж!..

— Та я тебе й знать не знаю. Йди собі, чоловіче, звідкіля прийшов.

— Дайте, бо сам візьму!

Очі в Кіндрата звузилися, заховалися в щілини, й сам він присів хижакком.

— Ну?

— Вон!

Михась шарпнув тапчана й обхопив руками сундучка.

— У-а-а-а... безтямний вереск розіп'явся над ним.

Скочив—у Кіндрата в руках сокира.

— Покиньте!

— Вон!

— Покинь!

Свиснуло над вухом і сіло на плече щось важке, болюче...

Тоді Михась кинувся, затулив рота й почав трясти:

— Мовчи! Мовчи! Все одно візьму! Мовчи! Стогнали, сопіли, качалися по підлозі. Втомилися...

Кіндрат вивалив язика й ригнув кров'ю. І більше не дихнув...

4.

Коли ранок росплюшив очі, всі троє були вже далеко...

1921 р.

НА ТИХОМУ ХУТОРІ

Що з життям безпорадно-
шаленим наробив я, лицар леда-
чий?

М. Доленю.

— Павло! Тобі ось листа з містечка передали..

В кімнаті темно. Відповіді нема.

— Павло! Чи спиш?—гукнула дужче.

З кутка полохливо зірвався сухий кашель, облетів всю кімнату й здивовано прохрипів:

— Що таке?

— На, читай!

Антоніна кинула листа й, сердито човгаючи чобітьми, вийшла.

Щось бубоніла під ніс, але Корнієнко не розчув.

Засвітив лампу.

На стільцях, біля грубки, знову розвішано пелюшки...

Глянув - і роздратовано бахнув стільцем.

Сказати Антоніні—знову сварка, сльози...

— „А, ну його к чорту“—заскреготав зубами й, обережно піднявши мокрі ганчірочки, обережно повісив їх на те саме місце.

... Лист був зім'ятий, без штемпеля—по руках ішов—і тільки на конверті хтось розігнався олівцем:

„Тихий хутір. Тов. Корнієнко“.

А в листі теж олівцем—

„Тов. Павле, вгадай, хто це тобі пише, тільки не дивися зразу на підпис? Я зараз випадково в Лукашівці. Сказали мені, що ти тут. На шостому році знову приведе доля побачитися. Приїзди сьогодні. Чекаю.“

Згадай Жовтень, розбитий трамвай, боротьбу і Зіну.

Р. С. Коли приїхати не зможеш, то в неділю над вечір я сама буду в тебе“.

Корнієнко підняв голову й зупинився поглядом на лампі—вогонь приковував.

А думки плигнули в різні боки, закрутилися, піднялися завірюхою.

Хотів знову перечитати, але літери розсипалися перед стомленими очима, й він тільки пошепки повторив:

„Згадай Жовтень, розбитий трамвай і Зіну“...

Ах, так, це ж вони вдвох тоді лишилися. На бруку валялись мертві й ранені, кулі зойкали зрадливо, а Зіна, розпатлана, червона, стискувала вінтовку й напружено клацала затвором. Коли ворожа лава облягла площу й треба було тікати, це ж вона, Зіна, міцно стиснула його руку, швидко поцілувала в

шоку й, відштовхнувши від себе, кинула навздогін:

— Не здавайся!

З того часу він нічого не чув про неї і був певен, що її, запальну, тоді ж убито.

Згадалася невеличка постать в рудому кожушці, грубі риси обличчя, жучки—очі, такі швидкі й розумні...

— Ви, товаришу Павле, інтелігент, і ви не можете мене зрозуміти—це Зіна.

... Крик, нервові, різкі рухи, сиві пасма диму, суперечки, товариські „мордобой“—це Зіна.

... Рух—Зіна.

... І бурхливе почуття, перший могутній спів душі—теж Зіна.

Корнієнко скочив, бадьоро заходив по кімнаті.

„Пате-журнал“—згадав він і засміявся.

Це її так прозивали товариші: вона завжди перша приносила всі новини, вона все знала.

Двері рипнули...

— Вечеряти будеш?

Корнієнко дивився розгублено, не відповідав.

— Вечеряти будеш, питаю?

Кивнув головою й, підійшовши ближче, взяв Антоніну за руки.

— Та покинь, не до грання... Он дитина плаче!

— Антоніночко, не те, почекай... Це я лист одержав... Знаєш, до мене завтра гості приїдуть... Хороші гості!

Він весело ляпнув долонями й потер руки.

— Ну?

— Так от, Антоніночко, приготуй все, як слід... Розумієш?

Антоніна мовчки слухала.

— Не на довго приїдуть... Може переночують.

— Хто ж то, родичі, чи як?

— Не родичі, а добрі знайомі.

— Та хто?

— Одна... панночка...

Антоніна одвісила спідню губу й скося глянула на Корнієнка.

Він помітив. Чекаючи запитань, скрутив цигарку й довго вовтузився над лямпою—прикурював.

— Біжи хліви на ніч позачиняй,—кинула нарешті й зачовгала по кімнаті.

Другого дня, коли встав Корнієнко, в хаті було вже прибрано й Антоніна поралась на кухні

Важко грюкали двері—Антоніна сердита.

Вона нічого більше не розпитувала, мовчки ходила й лише з під лоба кидала підозрілі погляди на чоловіка.

А Корнієнко старанно гострив бритву й висвистував серенаду Брага.

— Та не свисти! За чортами скучив?

— Молчаніє, Антоніночко, молчаніє,—притиснув пальця до уст і фальшиво розсміявся.

Коли ж двері закрилися, досадно покрутив головою й плюнув.

Веселий настрій, що родився вранці, по волі вмірав.

Що ближче підходив час приїзду Зіни, то сильніш нервувався Корнієнко. Особливо нервувала Антоніна. Сьогодні вона здавалася йому надто гидкою—й росла до неї злість. Старався опанувати собою. Знав, що коли терпець увірветься й він зачепить Антоніну—буде сварка. А тоді пропаде весь день, пропаде й зустріч гостя. Й скінчиться тим, що вона його вилає—він же затихне й скориться, як це було вже не раз.

... А спомини чиплялися один за другим. Спомини кружляли метеликами й, осідаючи глибоко в душі, повзли й повзли, як липка черва.

Сьогодні Корнієнко роздвоївся: за дверима десь там, на дворі був Корнієнко—юнак, що любив бурхливе життя й переможно крутив його за чуба, а тут, в низенькій кімнаті, між грамофоном і пелюшками—Корнієнко—обиватель, покірний і плаксивий, якого скрутило життя руками Антоніни.

Може все, що було,—тільки „юний задор“, поза, все брехня?

І почуття до Зіни, перший могутній спів душі—теж брехня?

Корнієнко не знав: переплуталися думки, посипалися спогади... Одно тільки ясно—не вистарчило мужности, не зумів бути дужим.

Так, це ясно: коли бурею замело батьківське майно, коли вбили брата, ворога радісно-червоних днів—це він раптом зупинився в шаленому льоті, подумав і, опустивши крила, пошкандибав назад.

А потім—пустка в душі, блукання, безпритульність, тиф...

Роздувало вітром сміття по степах, і зачепився Корнієнко в Тихому хуторі. Він не думав тут залишатися на довго, тільки хотів відпочити.

Хазяйка добра, хата чепурненька. В хаті віконця підсліпуваті, з надтріснутими й ловко підліпленими шибками. Штовхнеш—і підгнивші рямці розїхалися, а в обличчя струмком пестливий запах саду...

В Тихому хуторі життя спокійне...

Жовтень грізно проходив десь там, великими шляхами.

Корнієнко чув його, чув—і не вірив...

Коли ж з'ясувалося, що всі шляхи зітруться й буде Жовтень скрізь, в кожній щілині—закралася тривога. Й тоді Корнієнко зрозумів, що він дійсно чужий і що останній етап його відступу—Антоніна.

Але як це все розказати Зіні? Чи зрозуміє вона його, чи захоче слухати?

Корнієнко нервово потирав руки, палив цигарку за цигаркою й великими кроками міряв кімнату.

— Будемо чекати з обідом, чи як?

Антоніна покривала стіл чистою скатеркою, звиклим рухом підбирала посуду, й мисочки жалібно дзенькали під її руками.

Цей дзенькіт тяж дратував.

Корнієнко рішуче повернувся до неї, хотів щось сказати.

Перед очима — міцна, кругленька постать, товсті щоки з під червоної косинки, подушка тремтючих грудей...

Нове, інше, зовсім не те, що було, наче хто підмінив, наче вперше побачив.

— Так будемо, питаю? Вже пора.

Корнієнко стиснув щелепи.

— По-че-каємо, — поволі й тихо випустив крізь зуби.

Заверещало в колисці. Антоніна штовхнула його й клубочком покотилася до ліжка.

— Люю.. люю.. люю... Мовчи, бо батько битиме...

Розстебнула пазуху й, годуючи дитину, попливла з нею по кімнаті.

Корнієнко трепехнувся, мов батогом полоснули по спині й, швидко схопивши клаптик паперу, швидко почав писати.

— Антоніночко, я й забув, мені до Карпа треба забігти... Я швидко.. Як приїдуть, ти вибачися й цю записку дай... Я швидко...

Схопив шапку й вибіг.

Біля Карпового перелазу потоптався й пішов межою в степ.

Зіна й цього разу не зрадила свою пунктуальність. Як тільки присмерк підповз до вікон, вона шумно розчинила двері в похмурій хаті.

На зустріч першим вплив із сутінок накритий стіл і ошкірився в гостинній посмішці рядком мисочок.

— Ого! Що це у вас—христини, чи родини?—розсипала дзвоники сміху й міцно стиснула руку хазяйки.

Низенька кімната насупилася: цей рухливий гість потривожив спокій і розбудив дитину.

— Ага, це ваш синок?

— Мій і Павла,—серйозно відповіла Антоніна.

— Так, так, знаю. Мені вже все розказали...—й, вхопивши за носа дитину, знову розсміялася, пильно пронизуючи поглядом маленьке обличчя.

— А де ж товариш Павло?

— Вибіг тут до сусіди... Зараз прийде. Тут вам записку лишив.

Зіна розгорнула:

«Вибач мені, але не чекай, не прийду: не можу, зрозумій... Знаєш, Зіно, коли загасити вогонь і не придушити гнота, свічка сильно начадить. От такий же гніт у мене в душі чадить... Не можу... Зрозумій»...

Зіна ще раз перечитала, потім схопила олівець і вгорі черкнула резолюцію: «Інтелігент. Ганчірка».

— Ну, прощайте... Бажаю всього найкращого! Антоніна заходилася:

— Та куди ж ви? Почекайте! Ночувати ж будете...

— Ні, нема часу.

І, міцно стиснувши руку, вийшла.

Антоніна повела плечима й здивовано, як вкопана, застигла серед хати.

Було вже зовсім темно, коли постукав Корнієнко.

Антоніна жбурнула в нього лайкою й розходилася на всю хату. Корнієнко, мов побитий пес, тихенько сів біля столу й не відриваючись від лямпи, довго дивився на вогонь. Чекав, поки не вгамується жінка.

— Посміховище з мене робити? Пота-скул в гості кличеш, а потім сам тікаєш?!

І зайшлася слізми.

Він раптом підвівся й трахнув кулаком по столу так, що мисочки полохливо затремтіли та з плачем покотилися долі.

Антоніна враз замовкла.

Але сварка затяглася до півночі, й Корнієнко вже не міг заснути...

... Вдосвіта заверещали півні—й поповзла ніч у байрак.

Тоді Корнієнко схопився, розгорнув записку, перечитав ще раз.

Болюче стало—засвербіло в горлі до сліз... Швидко почав одягатися.

— Ти куди?

— Не твоє діло!

— Куди?—скочила з ліжка й вчепилася, мов звірятко.

Очі били полум'ям одчаю, пекучого благання...

Ще хвилина—й Корнієнко повинен скоритися.

Зрозумів.

Раптом схопив її в обійми й... вагаючися... сильно відкинув на постіль.

Вона бігла за ним через весь двір, але він не оглянувся,

До містечка було десять з „гаком“.

Корнієнко прийшов стомленим і лише тут, в канцелярії Виконкому, де йому сказали чекати Зіну, він згадав, що зовсім не підготовлений до зустрічі: всю дорогу думав про Антоніну, про те, що може статися за його відсутність.

Стурбовано покрутив головою.

„От зараз вона може ввійти“...

І Зіна ввійшла—струнка, рішуча, з портфелем під рукою.

— А-а-а... Здоровенькі були.

— Товаришко Зіно, вибачте й зрозумійте ж...

— Вибачаю й розумію. Це колись я не могла зрозуміти, чому ви з нами, а тепер... тепер я вас цілком розумію.

Корнієнко тільки відкрив рот, щоб сказати—Зіна перебила:

— Ну, мені ніколи—по району їду. Прощайте...

Скочила на воза й привітно хитнула головою.

Він довго дивився вслід...

Потім схилив голову й помаленьку пішов назад—стежкою на Тихий хутір.

КУКІЛЬ

Його звали Пал Палич. Свое ім'я він вважав надто шляхетним і нікому ніяких змін не дозволяв. Коли ж до нього (звичайно, помилково) зверталися—„товаришу“, він потай затискував зубами обурення, й зразу ж на обличчя сповзала чемна, фальшива маска.

Сьогодні йому не щастило. Він стурбовано сидів на бульварчиківі й, колупаючи в гнилому зубі, обмірковував серйозну справу: де б та як роздобути грошей? Весь день пробігав, а трьох червінців, що до зарізу були потрібні, нема.

Перебірав згадкою всіх знайомих і ніяк не міг заспокоїтися після випадкової зустрічі з інженіром. Інженір—старий „друг“: колись разом в реалції вчилися, тільки „друг“ вивчився на інженіра, та Пала Палича за карти й піяцтво з 7-го класу вигнали.

Як тільки зустрілися, Пал Палич важко зітхнув і сказав:

— Да-а... От ти брат, в люди вийшов, вивчився... Заздрю тобі... А я через ту сволоту, через чорну сотню... за убежденія, брат...

І зразу ж прямо додав:

— Хоч я й пристойно з'одягнений, але в кишені ей-бо, ні коп'я... Чи не можна було б?.. У понеділок віддам..

Інженір запросив обідати, але грошей не позичив.

— Мерзавець Миша, — думав Пал Палич, обсмоктуючи сірничка.

Погляд упав на кірху, що стояла за бульварчиком, з кірхи стрибнув на башту, а на башті, на годинникові було вже 6. Ще година — й до нього на квартиру прийде вірмен-барахольщик.

Тоді Софочка вийме його нові штани, черевики, пальто, все добро й продасть. Вона така, вона може. Софочка — квартирна хазяйка, вже підтоптана, товста жінчина, яку Пал Палич звав „подруга днів моїх сурових“.

— Давай, падлюко, гроші на аборт, бо, ей-бо, скандал буде! Я — чесна громадянка — рішуче заявила вона йому вранці й не дозволила вигнати барахольщика-вірмена.

— Ось іду й прихожу з грішми... А продавати не смій, — теж рішуче відповів Пал Палич і вийшов.

Вона вискочила на поріг і кинула йому навздогін:

— До сьомої години! Чуєш? До сьомої!

Це значило, що о сьомій вірмен прийде вдруге. Хоч Пала Палича підбадьорувала думка, що Софочка цього не зробить, побоїться, але й непевність теж шкребла під серцем: Софочка така, вона може...

Знову перебірав згадкою всіх знайомих і ніде було зупинитися... Календарний план складався чудово: майже на цілий тиждень забезпечено обіди в східній частині міста, а з грішми з усіх боків, де тільки вітер віє — погано.

І раптом спало на думку: за мостом живе колишній знайомий, крамар Рябенський. Давно там не був, а крамар людина грошовита.

Пал Палич, наче його підмолодили, враз юнаком знявся на ноги, обсмикнув піджака й, помахуючи паличкою, швидко подався до крамаря.

Дорогою обмислював план наступу. Знав, що Рябенський скупердяга, трудно буде вблагати, до того ще й забув, як його ім'я. Незручно ж в такій важній справі звертатися по пролетарському.

— Товаришу Рябенський!

Але вирішив вжити найспритніших і найсерйозніших заходів — хоч з горла видерти.

... Пала Палича привітали гарно. Він чемно поцілував хазяйчину ручку, сказав пару компліментів і вибачився, що так довго не заходив.

— Все діла, знаєте, діла, прокляті діла...

— А ви тепер десь служите? — спитав Рябенський, підсовуючи гостеві крісло й застьобуючи комірця на товстелезній шиї.

— Да-а... й давненько... в Держплані, — ловко збрехнув Пал Палич.

Держплану він ніколи не нюхав, навіть членом Профспілки ніколи не був і спеціальність його (нелегальна адвокатура та різні заплутані „темні“ справи) не мала точної назви.

— І багато вам платять? — зацікавився Рябенський.

— Та не так, щоб багато, а жити можна... Неакуратно тільки, затримують платню місяцями...

— Затримують? Хе! Та куди ж вони гроші дівають? Ви візьміть одні лише наші податки, крамарські — скільки вже викачали, скільки качають, а скільки ще викачають! Ох, трудно стало жить, Пал Палич! Страх, трудно... Ще й ларьок! Ач? Ларька видумали!

Почалися довгі нарікання, лайки, погрози. Пал Палич уважно слухав, потакував, захоплював, і ларкові та податкові справи затяглися до ночі.

Вже вдруге підогріли самовар. Господиня вдруге смашно позіхнула, а Рябенський скинув піджака, розстебнув волохаті груди й, витираючи піт рушником, патетично зітхнув:

— Одно слово—паршива жизнь стала чесному чоловікові!

— Да,—співчуваючо потвердив Пал Палич. Потім таємниче оглянувся довкола й півголосом зашепотів:

— Щось буде... Побачите, щось буде! Ви там на базарі, як за мільйон верстов... А я ж тепер в Держплані, так би мовити, в курсі цих справ... І справи, доложу вам, погані... Чому українізація? Чому отаманам всяким амністія? Чому в неділю лавки закриті? Чому вино продають? Чому неділю святкують? Га? Чому?.. Бо бояться, бо міжнародне становище — швах! Ви тільки подумайте гарненько, й зразу стане ясно...

Рябенький здивовано витріщив опуклі очі й розкрив рота.

Довгий, чудної форми годинник на стіні свиснув і почав кашляти. Прокашляв 12.

Пал Палич тим часом проковтнув шклянку чаю, закурив і продовжував із якимсь захопленням. Він уже сам починав вірити тому, що вигадував, починав, як актор, входити в свою роль.

— А посуха? Ви думаєте, то правда, що в газетах пишуть? Ха-ха! Вся правобережна Україна, й Запоріжжя й половина Чернігівщини — все згоріло! Живого колоска нема! Тільки Харківщина ще якимось чудом урятувалася... Уявляєте собі, що це буде?

Хазяйка знову позіхнула. В хазяїна, що звик рано вставати, не зважаючи на цікаву розмову, почали зліпатися очі.

— Дайте біблію!—раптом вигукнув Пал Палич—у вас біблія є? Я вам наочно доведу таке, що вам і не снилося!

Біблії, на жаль, не знайшли. Пал Палич пообіцяв, що коли він прийде вдруге, то покаже там знаменне місце. Там прямо сказано, що на сьомому році „царствования Змія“ буде хлад, глад, морова пошесть, жахливе братовбивство—й на сьомому-восьмому році згине Змій.

Засвистіло й прокашляло годину—Пал Палич невтомно говорив.

Прокашляло дві—хазяйка тихенько встала й, закриваючи рот хусточкою, хотіла непомітно вислизнути до другої кімнати, але Пал Палич, як справжній джентльмен, ввічливим голосом зупинив її:

— Мадам Рябенька, ви вже бай-бай? А я ж вам і не подякував...

Стукнув каблуками, поцілував ручку й знову звернувся до хазяїна:

— Ви мені вибачте, я зараз теж іду... От тільки закінчу свою думку..

На стіні прокашляло три—Пал Палич говорив про всесвітню катастрофу, про загибель всієї Європи на зразок японського землетрусу.

Прокашляло пів на четверту — Рябенький тонко свиснув носом і солодко стулив очі.

Тоді Пал Палич самозадоволено посміхнувся.

„Нарешті, голубчику“ — подумав і, вичекавши де-кілька хвилин, дзенькнув ложочкою по шклянці.

Рябенький здригнувся. Непритомно глянув на гостя.

— Вибачайте, милий друже, я вас стомив... Вже й спатки захотіли... Хе-хе-хе... Ну, я йду, тільки у мене до вас маленьке прохання — позичте три червінці. До зарізу потрібні.

Рябенький зразу прочумався, хотів щось сказати, але Пал Палич рішуче й твердо перебив:

— У понеділок віддаю. Будьте певні. Ви ж мене знаєте?

— Та в мене ключів нема... Десь у жінки ключі, — почухався Рябенький.

— А ви, друже, пошукайте, пошукайте... Я зачекаю.

Це було сказано просто, але так напогідливо, що всі відговорки враз утратили силу. Ясно було, що Пал Палич уперто чекатиме хоч цілу добу. Рябенький, сонний, з млявою думкою на обличчі, мляво кліпнув очима й безвладно, як автомат, вийшов до другої кімнати.

Довго стояв над жінкою, вагався—будити, чи ні. Нарешті торкнув за плече.

— Грошей просить позичити...

Рябенька розлютувалася:

— А він ще сидить? Камінем би йому сісти! Вже ж день на дворі! Не давай. Нема!

— Та не можна, мамочко... Все ж таки в Держплані служить... бувалий, вчений... Може коли пригодиться...

— Слухай!—раптом підскочила на постелі й схопила чоловіка за руку.—Знаєш що? Дай з тих, що в коробочці з-під монпасье. Він їх пустить, йому нічого...

Рябенький зтиха захіхикав і весело потер руки. Враз одчинив скриню, вийняв з бляшанки гроші й виніс гостеві.

Через де-кільки хвилин Рябенький вже швидко роздягався.

— Комерческа голова, комерческа,—ніжно поклепував він голу жінчину спину,—ловко фальшивочку сплвила, ловко... Хоч вимучився цілу ніч, та не даром...

А Пал Палич, відійшовши кілька кварталів, зупинився, погладив на долоні гроші й подумав: „Невже віддавати? Цілу ніч промордувався—й даром?“—Ні,—відповів він сам собі й повернув назад.

... Сон тільки-тільки поклав свої мягенькі лапки на щасливе подружжя, як хтось постукав, і за вікном виросла постать Пала

Палича. В хазяїна неприємно стиснулося серце, але пішов відчиняти.

— Вибачте, друже,—ввічливо поклонився Пал Палич,—знаєте, в мене таке запаморочення, що й не помітив...

— Що?—трівожно спитав Рябенький, а в голові майнула швидка думка: „чоловік бувалий—зразу розпізнав“...

— Не помітив, розумієте, грошей... Забалакалися ми з вами, я, знаєте, думав, що сховав їх... Вихожу, хочу до другої кишені перекласти, лап—а грошей нема!

— Як же ж так? Ви ж гроші взяли?

— Значить не взяв! Буду я вас обдурювати?

Почали шарити під столом. Грошей не було. Тоді Рябенький догадався, в чому справа, й, глянувши прямо в очі Пала Палича, серйозно сказав:

— А гроші я вам все ж таки дав.

— А грошей у мене все ж таки нема,—теж серйозно відповів Пал Палич—не обдурюю ж справді! Не забувайте, товаришу Рябенький, Пал Палич—чесний громадянин!

В його голосі відчулася глибока образа. Гордо глянув і вийшов.

Рябенький довго й розгублено стояв серед хати, кліпаючи змореними очима. Нарешті кинув головою й дражливо витиснув крізь зуби:

— Громадянин... чесний... Сволота!

Й плюнув.

... Коли Пал Палич прийшов додому, Софочка ще спала. Він її розбудив, тицнув гроші й тихенько, але многозначно попередив:

— Чекай-чекай, хай-но я висплюся, я тобі покажу, як одержу продавати!

З М І С Т

	стор.
Чужі	3
На Тихому хуторі	15
Кукіль	26

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Харків, площа Тевелева, 4. Телефон 8-35, 16-38.

ПОПУЛЯРНА ЛЕНІНСЬКА БІБЛІОТЕКА

Кожна з брошур серії дає характеристику діяльності й значіння В. І. Леніна в певній галузі боротьби робітничого класу й одночасно виявляє невелику, але яскраву картину самої боротьби під час найважливіших її моментів.

Бібліотека має за свою мету дати найширшим часам робітників і селян України те основне, що кожний робітник повинен знати про свого проводаря й про справу свого класу, за який борювся його проводарь.

(газ. „Пролетарий“ 27 мая 1924 г.).

Карпинський, В. Пролетарський проводарь селянства, ц. 5 к.
Канатчиків, С. На бойовій чаті спілки робітників і селян, ціна 5 коп.

Діліна, З. Ленін, як людина, ціна 5 коп.

Троцький, Л. Ленін, як національний тип, ціна 5 коп.

Збірник. Ленін серед селян, ціна 5 коп.

Ярославський, Ом. Ленін організатор диктатури пролетаріату, ціна 5 коп.

Ярославський, Ом. Ленін організатор Р.К.П., ціна 5 коп.

Ярославський, Ом. Ленін організатор Комуністичного Інтернаціоналу, ціна 5 коп.

Ярославський, Ом. Ленін організатор Першої Радянської держави, ціна 5 коп.

Ярославський, Ом. Ленін теоретик і практик збройного повстання, ціна 5 коп.

Лебедів, І. і Фомін, М. Селянські делегати XI з'їзду Р.С.Ф.С.Р. і II з'їзду С.С.Р.Р. про Леніна, ціна 5 коп.

Радек, К. Революційний провідник, ціна 5 коп.

Ярославський, Ом. Ленін і розкрипачення жінок, ц. 5 коп.

Всі книжки можна набувати по всіх філіях, торговельних конторах, агєнтствах і контрагентствах Держвидаву України, що є по всіх губерніяльних та округових містах України.

Якщо у вашому місті немає книгарні Держвидаву, то напишіть до Центрального Торговельного Відділу Держвидаву (Харків, пл. Тевелева, 4), приложив марок на 6 коп. і вам буде надіслано бюлетень Держвидаву.

У випадку, коли ви знаєте вже і назву книжок і ціну їх, надішліть вартість їх до Ц. Торгов. Відділу. А коли замовлення більш ніж на 10 карб., то можна надіслати тільки завдаток (50%), на решту суми буде зроблено накладний платіж.

1 руд 02 коп (1986г)

№ 14120

Ціна 10 коп.

3775₄

БІБЛІОТЕЧКА
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

А. ЛЮБЧЕНКО

КУКІЛЬ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНИ